

Glimrende overblikbog:

Menneskerettigheder mig her og menneskerettigheder mig dér

Anmeldelse af Peter Thielst

Da tidligere statsminister Anker Jørgensen døde, lød det fra mange sider – før der blev sagt et ord om hans politiske indsats – at ”han var et godt menneske”. Det tvivler jeg sandelig ikke på, at han var, men det er da et prægnant skudsmål at få, ikke mindst når ens hovedvirke just har været politik og organisationsarbejde. Et godt menneske er en person uden svig og bedrag, uden kynisme og selvhævdelse, en person *med* en sikker moral, klar respekt for andre mennesker og grundlæggende en solidaritetsindstilling. Et godt menneske er sådan én, som vi alle sammen gerne ville være, hvis ikke det var så besværligt og kolliderede med så mange andre interesser, vi har sat os for at forfølge. På den måde er et ’godt menneske’ en kategori, der gik *forud* for menneskerettighederne og kom til at *nødvendigøre* dem, da den i stigende grad fremstod som en mulighed og ikke som en almindelig realitet.

Selvom flere menneskerettighedsproklamationer starter med at fastslå en masse om frihed, lighed og ret, som vi *er født* til, så er der ikke meget i så henseende – og i retning af social adfærd og normer for omgang i fællesskaber – vi *reelt* er født med. Ligesom vi ikke er født med en blokering af incestuøse forhold, men straks i kulturen må iværksætte klare incesttabuer. Netop det forhold har gjort menneskerettighederne *nødvendige*, og det er typisk (og logisk), at de opstod og slog igennem som *almene*,

globale rettigheder, da det menneskelige samliv selv blev mere globalt og sammensat af forskellige traditioner, roller og klasser – med den amerikanske erklæring fra 1776 og den franske fra 1789 som de første kodificeringer. Lighedsprincippet var med i fødslen, men brød – og bryder endnu – i praksis sammen, fordi det strider mod et hav af vaner, indgroede forestillinger om forrang og særdomæne, fx som noget, man er *født* til qua mand, hvid, (bystats)borger og/eller kristen.

Hvad man ’er født til’ eller har som ’naturlig arvelod’ her i tilværelsen, kan der spindes mange historier over, og – som allerede sagt – flere menneskerettighedserklæringer anvender selv denne tvivlsomme metaforik og besværgende pseudoargumentation. Simone de Beauvoirs berømte dictum: ”Man fødes ikke som kvinde – man bliver det” (*Det andet køn*, 1965, II,13), er gået hen over hovedet på de fleste, og det er faktisk ærgerligt, for sagen er, at man heller ikke fødes som et menneske med rettigheder – man *bliver* det. Enten fordi man er heldig, eller fordi man går ind i det arbejde at formulere menneskerettigheder og bringe regelsættene til anerkendelse, vedtagelse og håndgribelig indarbejdelse i nationalstaternes lovgrundlag, retsvæsen og fællesforpligtelser med andre stater og magtinstanser. Det sidste er vigtigt, for ligesom i ægteskabsforhold er det i relationer mellem stater af vital betydning med

Anette Faye Jacobsen & Steven L.B. Jensen (red.):

Kampen om menneskerettighederne.

Gads Forlag, København 2016,

207 s. Vejl. bogladepris kr. 249,95.

'eksogami': at 'gifte' sig ud over venners lag og vikle sig ind i så mange andre, man kan. Nye venner giver tryghed og kan holde én i ørerne, hvis man skulle glemme noget – eller bevidst søge at 'gå til grænserne' af en konvention.

Hermed er vi godt inde i den glimrende overblikbog, som en række medarbejdere fra Institut for Menneskerettigheder har udgivet under titlen *Kampen om menneskerettighederne*. Her har vi en organisation – primært lagt an på forskning, dokumentation og kritisk rådgivning – der er sat i verden for netop at gå ind i arbejdet med menneskerettighederne og deres udvikling og praktiske omsættelighed; og her har vi på en måde også en flig af 'kamppladsen': de stadige forhandlinger og forsøg på at udvide rammerne. Når der er *kamp* om menneskerettighederne, er der især tre grunde, der melder sig: 1) traditioner og lokal konservatisme versus nytænkning og global modernitet, 2) religion og gudsautoritet versus fornuft og menneskerespekt, og 3) penge – og pkt. 1 og 2 hænger mange gange uløseligt sammen med hensynet til penge, profit og snævre (bl.a. nationale) økonomiske interesser.

Man tør næsten ikke nævne den 'danske kamp' om grænsebommen, smykkerne og imamernes værdighed, men den vibrerer neden under såvel Jonas Christoffersens indledende kapitel om magtforholdet mellem menneskerettigheder og politikere, mellem

udefrakommende krav og rammer og indefrakommende ønsker om at bedrive politik, der både tager hensyn til vælgernes gunst (illusionen om 'danske- ren' og hendes 'værdier') og skæver gevaldigt til Finansministeriets og kommunernes spareiver (i sig selv begrundet i førnævnte illusion) – som under Thomas Gammeltoft-Hansens lige så klargørende kapitel om flygtningekonventionens sammensathed og funktion. Alene disse første kapitler viser bogens form og styrke: at brede et konkret tema/tæppe ud og påpege de modsætninger, der både ligger bag og følger af en bestemt historik, og som popper op som følge af aktuelle politiske processer. Vi får ord og eksempler på begge dele.

Anette Faye Jacobsen leder over på det familie- og børneretlige område, som i lille Danmark spænder over såvel skilsmisseafgørelser og tvangsfjernelser som familiesammenføringer og arbejdet med handicappede, der er ved at flytte hjemmefra. I Rikke Frank Jørgensens bidrag gælder det ytringsfriheden og (det evt. mulige) privatliv på de sociale medier, som ikke alene befinder sig midt på herrens mark, men på en mark, der konstant – og især af griske kapitalhensyn – flytter sig. Det skal naturligvis drøftes osv., men selv har jeg det nu sådan, at er man lystig forbruger og naivt med på alt det nye, så må man tage sine knubs: at melde sig ind i en klub uden regler giver ikke altid ret til at brokke sig over

de regler, der aldrig blev indført. Men det er godt med et kvalificeret kig ind i junglen.

Anderledes entydig stiller situationen sig i Peter Scharff Smith og Janne Jakobsens kapitel om varetægtsfængslingen i Danmark: her må hammeren falde hårdt – ikke over forfatterne, tværtimod, men over den systematisk menneskekrænkende praksis, som det danske politi- ('efterforskningen'), rets- (logrende dommere) og fængselsvæsen (ihærdige isolationsregler) iværksætter. Langt ud over niveauet i vore nabo- og andre nogenlunde civiliserede lande, men tilsyneladende – og efter tilbagevendende international kritik – uanfægtet af, hvad menneskerettigheder egentlig betyder. Her er ikke mange 'gode mennesker' at få øje på i den sammenhæng, og man har desværre aldrig set en minister gøre samme indsats for varetægtsfængslingens udfasning som den, Svend Auken præsterede af hensyn til miljøet – mindre kunne såmænd gøre det!

Man kan nu heller ikke sige, at den nuværende justitsminister og krigsminister – tillige med hele 'blå blok' og lidt til – har gjort meget, endsige *noget* for at tilvejebringe en klar og retsafklaret instruks til de soldater, der i en ny krigsindsats i Irak/Syrien skal tage og overdrage krigsfanger uden at risikere at begå alvorlige krænkelser af menneskerettighederne. Tværtimod, for man har netop nedlagt den iværksatte Irak/Afganistan-kommission, fordi der ikke var noget at lære af DK's nyere indsats i krig – eller fordi man *ikke ville* lære noget, der kunne tvinge de krigsgale og USA-logrende kræfter til at afstå fra bestemte operationer eller deltagelse overhovedet. Så meget for at drage omsorg for menneskerettighederne i en forudsigelig praksis, og så meget for at bekymre sig om fjendtlige og islamistiske 'krigskombattanter'.

Bogens følgende tre bidrag er tematisk set mere tværgående. Peter Vedel Kessing skriver om menneskerettighedernes principielle relevans i DK og giver et fint indblik i de tre større inkorporationsudvalg (1991, 2001, 2014), der har taget sig af det spørgsmål og overvejet princippernes videre udbredelse: Thorning-Schmidts regering havde gode hensigter, men var for splittet til yderligere tiltag. Eva Ersbølls kapitel om konventionsforpligtelser ser på vor særlige 'danske kamp' om adgangen til indfødsret: en dans om at udgrænse tre-fire personer for at håndhæve nogle meget smalle principper og tilsikre, at 'dansk indfødsret' er en hædersbetegnelse. Og

Stéphanie Lagoutte forsøger at afklare, om virksomheder – som stater eller statslige organisationer – kan pålægges et forpligtende ansvar for menneskerettigheder, eller om det forbliver frivillig staffage. I sidstnævnte tilfælde er det naturligvis atter *pengene* (kaldet 'konkurrenceevnen' eller 'væksten'), der roder op og modsætter sig fælles, retssikrende forhold.

Næsten mere end penge viser *tro* sig at være et helvedes problem – i denne bog og i disse eufemistiske omskrivningstider selvfølgelig kaldt en 'udfordring' for at signalere gå-på-lyst og neddæmpe konfliktflader: udfordringer sætter imidlertid menneskerettigheder 'under pres' og afslører deres 'kompleksitet' – og da er det på tide med en 'dialog'! Og tro er virkelig en anledning til – og stadig 'killer' af – dialog. Hvis det så endelig forholdt sig sådan, at der var guder til, kunne man vel springe en masse internationale dialogmøder over og sætte guderne sammen i et himmelsk tribunal – gerne under jordisk-menneskeligt 'pres' – hvor de én gang for alle kunne blive enige om, hvad menneskenes børn kan gøre til rettigheder og absolutte værdier, og hvilke principper og handlemåder guderne selv vil trumfe igennem. Og svigter deres evne til enighed og salomoniske løsninger, måtte de vel ud i 'de lange knives nat' – 'Guds død' er et offer, der er set før, men først når den sidste begår harakiri, er vi atter frie.

Problemet er egentlig ikke, at guderne ikke eksisterer, ikke har meninger og ikke kan afholde noget tribunal, men at der er mennesker, der leger med gudemasker, og som af andre mennesker (i hobotal) respekteres for deres fortolkninger af de alligevel formodede meninger og af de kryptiske udsagn, gudernes talerør har nedfældet i de gamle rollehæfter. Tænk, at vi skal tage den slags alvorligt! Ikke så meget inden for de enkelte frimurerier, for lidt fritidssysler skal der også være plads til, men inden for statsdannelser – det, der er fælles og står over alle de forskellige frimurere og ikke-frimurere – hører det ingen steder hjemme.

Derfor forstår jeg ikke sidste del af følgende sætning fra Eva Maria Lassens bidrag om religiøse minoriteter i DK: "Samfundets beslutningstagere bliver f.eks. nødt til at anerkende, at jødiske forældre går lige så meget op i deres børns velfærd som alle andre, og de er nødt til at høre efter, når jøder siger, at omskæring af drengebørn er essentielt for et

jødisk liv” (s. 161). Hvad i alverden skal vi så med rettigheder omkring liv og krop, med børnekonventioner m.v. for de endnu umælende og selvstændige – ja, hvad skal vi da overhovedet med Institut for Menneskerettigheder?

Når man desuden erindrer sig, at jøder selv forstår drenges omskæring som et pagttegn (1. Mos. 17), dvs. som en *symbolsk* markering af et religiøst-kulturelt tilhørsforhold, så må det være overkommeligt her i det 21. århundrede at finde på en symbolsk markering, der ikke skal skære i kødet og ikke udsætte børn for irreversible indgreb i deres krop, hvor disse ikke er strengt nødvendige af hensyn til sygdomsbekæmpelse og overlevelse (eller som i ganespalteoperationer retter op på en medfødt fejl). Og det kan ikke være op til nogen menneskerettighedsorganisation at bøje sig for en ’dialog’, der sætter arbitrære og alt for menneskelige skriftsteder højere end sagens kerne: menneskets ret til sig selv, den enkeltes ret til at modtage sin myndighed, uden at andre allerede og unødvendigt har reduceret ens valg.

Det er ikke slut endnu, for da Sundhedsstyrelsen i DK i 2012 atter skulle tage stilling til drenges omskæring, sluttede notatet (if. Eva Maria Lassen) med at konkludere, ”at der ikke foreligger tilstrækkelig sundhedsfaglig dokumentation til generelt at anbefale omskæring af drengebørn” (s. 157). Jamen, hvem har da drømt om at *anbefale* den usik?! I så fald kunne man lige så godt overveje at slå tænderne ud på alle for at undgå huller og pinefulde tandlægebøger. Formuleringen er da også blot et raffineret krumspring for at *undgå* at tage stilling (og sige jøder og muslimer imod mht. denne praksis) – med Eva Maria Lassen: ”Omvendt er der ikke en så alvorlig risiko ved indgrebet, at der er en lægefaglig grund til at anbefale et forbud” (op.cit.). Her underforstår man, at en sådan risiko – risiko for infektion/lidelse? risiko for læderet/reduceret seksuel lyst? risiko for fandens oldemor? – fandt man tidligere, da man skulle overveje omskæring af pigebørn. Der skal åbenbart læges til at sætte tilfældige grænser for risiko og med uskyldig mine levere skyts til ’kampen om – ikke imod! – menneskerettighederne’.

Så er der anderledes klarsyn i Marie Juul Petersens vue over, om islam og menneskerettigheder kan gå hånd i hånd i fordragelighed. Konklusionen er dobbelt, som forventeligt ved fortolkende omgang med

sakrosankte tekster: nemlig *ja*, det *kan* de godt + *nej*, det *kan* de *ikke*. Som Hein Heinsen fornylig skrev i en kronik i Politiken: det er udmærket at få Koranen oversat til dansk (så vi alle kan læse imamerne over skulderen), men i mange sammenhænge viser det sig overflødigt, for Koranen er slet ikke en bog, man skal åbne. Den står ikke til kritik, og den står derfor ikke til anden officiel og tydeligt udtalt fortolkning end den mest ortodokse og traditionstro, dvs. den mest patriarkalsk-hierarkiske, hvor der falder brænde ned, blot man tegner Muhammed og således tænker på, at profeten havde et ansigt. Men nej: budbringeren har ikke et menneskeligt ansigt, og derfor lader et længerevarende og lykkeligt samliv mellem islam og menneskerettigheder sig først realisere, når man skiller tro og stat, religiøs inderlighed og sekulær retsorden, helt ad og etablerer en prioritet. ’Dialog’ og stykkevist brobygningsarbejde er prisværdigt og vel ikke fuldkommen omsonst, men aktuelt er udsigterne præget af tåge, mørk dis og lidt for meget krudtrøg.

Menneskerettighedernes historie siden FN’s erklæring i 1948 viser, at vi har at gøre med en levende organisme, nogle gange at ligne med en amøbe, der strækker sine ’fødder’ ud i mange, skiftende retninger, andre gange med en uvorn teenager, der falder i uheldigt selskab eller selv er lovlig enøjet – og naiv. Men det gør, at denne bog kan nyskrives og genudgives med mellemrum, og at den bestemt bør blive det. Næste gang kunne jeg godt tænke mig at have de relevante erklæringer, konventioner, og hvad aftalerne nu ellers betegnes, samlet i et tillæg, så man kan komme ud i de tekster og formuleringer, der diskuteres. Hvis et sådan tillæg bliver for omfattende, så en samlet oversigt med angivelse af årstal, omtrentligt omfang og mest brugervenlige netadresse.

Til slut en tak til Steven L.B. Jensen: dels fordi han fik gravet historien om Liberias og Jamaicas væsentlige indsats for udviklingen af menneskerettigheder i midt-60’erne ud af glemslen og lagt den frem til fornyet inspiration, endda for Jamaica selv; dels fordi han som medredaktør med den historie kan runde bogen løfterigt af og konkret demonstrere, at menneskerettighederne – dem, vi bakser med *i dag*, ikke dem fra 1700-tallet – har et større rodnet end det, der hidrører fra det kristne og human-oplyste Vesten. Det er godt at vide, også når man gør sig tanker om at være ’et godt menneske’.